

Թամար ՉԱԲԱՐՅԱՆ

*ԳՅՈՒՄԻԻ ՆԵՐՐՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՎ ԱԶԳԱԿՅԱԿԱՆ ՓՈՒՆՎԱՐԱ-
ԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻ ԶԱՆԻ ՀԱՐՅԵՐ
(ըստ 1980-1990-ական թթ. էթնոսոցիոլոգիական հետազոտությունների)*

Ներընտանեկան և ազգակցական հարաբերությունները, հարյուրամյակներ շարունակ կայուն ձևով պահպանելով կառուցվածքային առանձնահատկությունները, այդի են ընկնում իրենց անդակալան հումախմբվածությամբ, նեղ տնտեսական կապերով, գաղափարական միասնությամբ և ազգային համերաշխությամբ: Այն իր անմիջական ազդեցությունն է թողել ոչ միայն ընտանիքի ձևի և կառուցվածքի վրա, այլ նրա սահել է բացահայտելու նրա գործելակերպը տվյալ ժամանակաշրջանում:

Տարբեր սերունդների, սամուկիների, քույրերի և եղբայրների, ինչպես նաև մտա և հեռու ազգականների միջև եղած կապերն ու փոխազդեցությունները կազմելով ներընտանեկան և ազգակցական փոխհարաբերությունները, դրսևորվում են առօրյա կյանքում օգտագործվող և ընտանիքում զերիշխող բազմաթիվ սովորույթների, վարքագծերի, սահմանված կարգերի, կարծիքների և հասկացությունների ձևերով: Դրանց կիրառումն ու կատարումը ընտանիքի եամար պարտադիր նշանակություն ունի: Այդ սովորույթները սերունդ սերունդ փոխանցվելով, ներկան կասում են անցյալի հետ և պահպանում են ընտանիքի կայունությունը:

1980-1990-ական թթ. Կյուսրբ քաղաքում ունցկուցված էթնոսոցիոլոգիական հետազոտությունների հարցաթերթիկում ներկայացված էր հարցերի մի խումբ, կապված ընտանիքի կառուցվածքի, ներքին փոխհարաբերությունների, սերունդի, աշխատանքի բաժանման, ազգակիցների մեջ եղած կապերի և այցելությունների ու դպրապատճառների հետ: Աշխատանքում ներկայացված է հարցերի միայն մի փոքր խումբ:

Հանրապետությունում անդի ունեցած քաղաքական կառուցվածքի փոփոխությունը, 1988թ. ադետալի երկրաշարժը, Լեոնալին Ղարաբալի խնդիրը, առկա շակայակուն հարաբերությունները, արտագնա աշխատանքը և արտագաղթը իրենց անմիջական ազդեցությունն են թողել Գյումրիի ավանդական ընտանիքի կառուցվածքի վրա: Ըստ եարցումների, եթե 1980-ական թթ. բարդ ընտանիքները կազմում էին 38% (պարզը 55%, ոչ լիարժեքը՝ 17%), ապա 1990-ականներին եամենմատարբար այն 21% է (պարզը՝ 43%, ոչ լիարժեքը՝ 36%): Հեաաքրքիր է, որ Շիրակի գյուղերում դրանք կազմում էին 48%: Ընտանիքի կառուցվածքի այս կտրուկ փոփոխությունը նախ և ստաջ բացատրվում է երկրաշարժի ադետալի հետևանքներով, որի պատճառով էլ մեծացավ ոչ լիարժեք ընտանիքների թիվը:

Գյումրիի բնակչությունը, որ միշտ առանձնացել է սովանդուկան սովորույթների պահպանողականությամբ, բարոյա-էթիկական կուպերի առանձնահատկությամբ, ոչ միայն տոկունությամբ դիմակայեց դաժան փորձությունը, այլև ազգապահպանման փայլուն օրինակ ցուցաբերեց: Ծանր կորուսաներ կրաժ ընտանիքների ողջ մնացած անդամների վերամիավորումը դարձավ պարասալիը երևույթ: Մոա և հեռու ազգակունները իրենց խնամքի տակ վերցրին հարագատների որբացած երեխաներին, քույրերին, ծերունիներին և ստեղծվեցին նոր, ոչ լիարժեք ընտանիքների ձևեր: Ազգականներին օգնության ձեռք մեկնեցին ինչպես հանրապետությունում գանվող մոտ և հեռու, այնպես էլ արտերկրի հարագատները: Երկրաշարժից հետա ազգականների վարքը որպես բացառիկ երևույթ է գնահատել արտակարգ իրավիճակների եոգերան-մասնագետ, գիատությունների դոկտոր, բժիշկ Ե.Կրասինը: «Իզվեստիա» թերթի դեկտեմբերի 22-ի համարում նա գրում է. «Գլխավորը, ինչից մենք վախենում էինք առաջին օրերին, դա խուճապն էր, փախաւտը երկրաշարժի գոտուց: Ինչպես ցույց է

* Աշխատանքը շարադրելիս եեդինակը օգտագործել է ՀԱԻ էթնոսոցիոլոգիայի բաժնի արխիվում պահվող 1980-1990-ական թթ. հեաազոտությունների նյութերը

ավել վտորձը, սովորաբար այդ ժամանակ մարդկանց համակում է միայն փախչելու ձգտումը: Այս դեպքում դա անեղի չունեցավ: Այդ հարցը խոր վերլուծության կարիք ունի: Հնարավոր է, որ յոթսուց ազդեցությունն ունեցան ազգային հոգեբանության առանձնահատկությունները, որոնք թույլ չտվեցին լքել հարազատներին նույնիսկ փլատակների ասկ»:

Ներընտանեկան հարաբերությունները կարգավորելու գործում վճռորոշ դեր ունի ասան գլխավորը: Տան ավագ տղամարդը, որը ընտանեկան հարցերը լուծելու ժամանակ որոշիչ ձայն ունի և համարվում էր ընտանիքի գլխավորը, վերջին տասնամյակում, պահպանելով հեղինակությունը, որոշ չափով իր անդը զիջել է ընտանիքի մյուս անդամներին: Այն ընտանիքներում, որտեղ շատ եկամտով ստանում են աշխատող երեխաները կամ կուսակց, առաջ է եկել մի (տր երևույթ: Սովորույթի համաձայն ընտանիքի գլխավոր են համարում ավագ տղամարդուն (նրա բացակայության դեպքում՝ կնոջը) նրանց նկատմամբ հարգանքով են վերաբերվում, տեղեկացնում իրենց գործերից և խորհուրդ հարցնում, դայց հարցերի լուծման վերջնական որոշումը իրենք են կայացնում:

Գործազրկության և արտագնա աշխատանքների հեռանքով ընտանիքում մեծացել է նաև կնոջ դերը: Նա իր վրա է վերցրել ոչ միայն օջախի սրահայնության, տնտեսության, երեխաների խնամքի և դաստիարակության հոգսերը, փաստորեն հանդես գալով որպես տան գլխավոր: Եթե 80- ական թթ. եարցվողների 65% « Ո՞վ է ընտանիքում որոշում կարևոր հարցերը», պատասխանել է՝ ամուսինը կամ հայրը, ապա 90- ականներին նույն պատասխանը կազմել է 47% : Ըստ 80- ական թթ. հարցումների արդյունքների, տան գլխավորի հետ ճաշի էին նստում հարցվողների 52%, 90- ականներին՝ 32%:

Ընտանիքի կայունության, կենսապահովման, երեխաների դաստիարակության և նոր սերնդածի խնամքի գործում կարևոր դեր ունեն ոչ միայն համատեղ ապրող հարազատները: Առանձնացած երիտասարդ ընտանիքները, սլահպանելով սերտ հարաբերությունները, ինչպես ծնողների, այնպես էլ մոտ ազգականների (քույրեր, եղբայրներ) հետ, համագործակցում են, ցույց տալով թե՛ նյութական և թե՛ բարոյական աջակցություն: Ընտանիքը համախմբելու և ծնողների հետ ապրելու ցանկություն են հայանել երիտասարդ ընտանիքների 48 %, մերժել են՝ 20 %, մնացածները դժվարացել են պատասխանել: Պարզելու համար, թե անհաղ որքանով է հակված հարազատների հետ հարաբերությունների պահպանմանը և ինչ չափով է շփվում նրանց հետ, առաջադրվել է հետևյալ հարցը. « Ու՞մ եք ավելի հաճախ հյուր զնում»: Ի՞նչ ասորություն հանրասպետության մյուս քաղաքների (միաժամանակ հարցում է կատարվել Վանաձոր, Արմավիր, Տաշիր, Եղեգնաձոր և Բյուրեղավան քաղաքներում), որտեղ հյուր են զնում հարցվողների 40-45%, Գյումրիում 80- ականներին այն կազմել է 65%, իսկ 90- ականներին՝ 54% : Այն հարցին, թե « ի՞նչ առիթով եք այցելում ազգականներին», օգնելու նպատակով, 80 - ական թթ. տղամարդկանք է հարցվողների 31%, 90- ական թթ.՝ 45%, տղերքին և ընտանեկան հանդեսներին մասնակցելու՝ 80- ական թթ.՝ 49%, 90 - ական թթ.՝ 47 %, խորհրդակցելու՝ 80- ական թթ.՝ 20%, 90- ական թթ.՝ 14%: Առաջադրված այսին խմբերի միջև պատասխանների ասորությունը 5-6% է:

Ներկա, ռզնաժամայրն պայմաններում ընտանիքի ապրելու նպատակով, նյութական և հոգևոր պահանջների բավարարվածության համար կարևոր գործոն է մոտ և հեռու ազգականների համագործակցությունն ու վտխոզնությունը: Ազգականների հետ համագործակցելու և նթանց հետ « գործ բացելու» ցանկություն են հայանել 80- ական թթ. 24%, 90- ական թթ. 40%: Վարչական մարմինների հետ գործ ունենալիս հարազատների օգնությանն են դիմում 80- ականներին՝ 25%, 90- ական թթ 48 %:

Ընտանեկան- ազգակցական հարաբերությունների և ինտիմության կարևոր գործոն է նաև բնակության վայրի մոտ կամ հեռու գտնվելու հանգամանքը և անհատի զգացմունքային ու հոգեբանական հակվածությունը ավանդական սովորույթների պահպանման նկատմամբ:

Ծնունդի, հարսանիքի և այլ ընտանեկան ծիսակատարությունների ժամանակ ֆինանսական և բնամթերքային մեծ օգնություն են ցույց ապրիս ազգականները:

Մոտ և եեռու հարազատների եեա ապրելու և մշաապես օգնություն ցույց աաղու ցաննություն ու պաարասաականություն է հայտնող եարցվողների 67%:

Այսահատվ. 1980-1990-ական թթ. Գյումրիում անցկացված էթնոսոցիոլոգիական հեհնահեհ եեաագաաության մի քանի եարցերի ուսումնասիրության արդյունքները ցույց ավեցին, որ անտեսության քայքայման. 1988թ. երկրաշարժի, արասագաղթի և արտագնա աշխատանքի եեաևանքով ընաանիքի ավանդական կառուցվածքը լարջ փոփոխությունների է եեթարկվել:

Ներընտանեկան և ազգակցական փոխհարաբերությունների որոշ աարեր նոր երանգ են սաացել, փոխվել են ազգականների՝ միմյանց նկատմամբ ունեցած իրավունքներն ու պարականությունները: Եթե ոչ եեռու անցյալում ընաանեկան սովորություններն ու ավանդությունները բնորոշվում էին սրհամական ժառանգալրանությամբ, ապա այժմ դրանք անմիջականորեն կոխված են ընաանիքի սոցիալական պաշապանվածությունից: Այսանղ իր որոշիչ դերն ունի գյուղ- քաղաք-արտերկիր ազգակցական կապը և նրանցից սաացփող օգնությունը:

Այս որոշր փոփոխություններով եանդերձ, Գյումրիում ընաանեա-ազգապալրան եարարերությունները աչքի են ընկնում անաեսական ամուր կապերով, ավանդական բարոյա-էթիկական սովորությունների պուեսլսնմամբ:

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВНУТРИСЕМЕЙНЫХ И РОДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В г. ГЮМРИ

(По материалам этносоциологических исследований 1980-1990 гг.)

Резюме

Т. Закарян

В 1980-1990-ых гг. в Гюмри были проведены этносоциологические исследования с целью выявления структурных особенностей семьи, внутрисемейных отношений, родственных связей и т. д. Эта структура подверглась значительным изменениям вследствие землетрясения 1988г., а также новых политических и экономических отношений. Для имевшего традиционные обычаи населения г. Гюмри в нынешних условиях приобретают первостепенное значение сотрудничество и взаимопомощь близких и дальних родственников.